

Stockholm den 12 april 2024

R-2024/0081

Till Justitiedepartementet

Ju2024/00057

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 12 januari 2024 beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier (SOU 2024:1).

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker förslaget i de delar det avser

- att ändra ”hot mot tjänsteman” till ”hot om brottslig gärning”,
- att skärpa straffskalan för våld eller hot mot tjänsteman, grovt brott, från fängelse ett år till fängelse ett år och sex månader,
- att införa ett nytt brott avseende förolämpning av tjänsteman,
- att införa möjligheter för minskad exponering av offentliganställdas namn genom ändringar i 33 § förvaltningslagen, 17 kap. 3 § skatteförfarandelagen samt 27 § polislagen.

Utöver ovanstående har Advokatsamfundet ingen erinran mot förslagen i betänkandet, men vill särskilt framhålla följande.

Synpunkter

Advokatsamfundet har ingen anledning att ifrågasätta den beskrivning av offentliganställdas utsatthet för våld, hot och trakasserier som framgår av betänkandet.

Att tjänstemän tvekar eller avstår från vissa åtgärder av rädsla för våld, hot eller trakasserier är oacceptabelt ur ett rättsstatligt samhällsperspektiv och det är viktigt, beaktande grundläggande demokratiska principer, att offentliganställda tjänstemän kan fullgöra sina uppdrag. Dock är det också viktigt att den enskildes rätt i förhållande till staten inte blir så liten att det statsförvaltande systemet växer på bekostnad av den enskildes fri- och rättigheter i sådan utsträckning att det skapar rättsotrygghet. Som framgår av utredningen måste det finnas långtgående möjligheter att ifrågasätta och kritisera tjänstemäns myndighetsutövning, eftersom medborgare har rätt att ifrågasätta såväl beslut som ingripanden och kontrollera att handläggningen sköts på ett objektivt och sakligt sätt. En rättssäker balans mellan statens intressen och individens möjligheter att hävda sig mot beslut som berör individen, måste alltid eftersträvas. Det är därför viktigt att staten genom sina tjänstemän inte agerar anonymt eller på ett sådant sätt att ansvarig tjänsteman inte kan ställas till ansvar vid felaktigt agerande i myndighetsutövningen.

På det stora hela är det Advokatsamfundets uppfattning att utredningen visar på en väl avvägd balans i det avseendet, med de synpunkter som följer nedan.

Föreslagna förändringar 17 kap. brottsbalken

Utredningens föreslagna förändringar i 17 kap. brottsbalken innebär att fler ageranden kommer omfattas av straffrättsligt ansvar och att straffskalorna skärps.

Advokatsamfundet anser att det finns en gräns för hur långt det straffbara området inom 17 kap. brottsbalken kan utvidgas och skärpas, utan att ovan beskrivna balans mellan det allmänna och enskilda rubbas.

Vad gäller bestämmelsen om hot mot tjänsteman förordas från utredningen en utvidgning av det straffbara området genom att lokution *"hot mot tjänsteman"* ersätts med *"hot om brottslig gärning"*. Detta för att fler uttalanden ska träffas av det straffbara området, särskilt sådana som kan uppfattas som förtäckta, exempelvis *"Jag vet var du bor"*. I dagsläget kan dock redan hotfulla uttalanden mot tjänsteman som inte inryms under 17 kap. 1 § brottsbalken, föranleda ansvar enligt exempelvis 4 kap. 5 § brottsbalken. Enligt Advokatsamfundet är det viktigt att det straffbara området för 17 kap. 1 brottsbalken inte utvidgas till att omfatta i princip alla uttalanden. Även om Advokatsamfundet kan förstå utredningens syfte och tankegång bakom den föreslagna ändringen, vill Advokatsamfundet ändå peka på risken för att bestämmelsen blir alltför

omfattande, så att snudd på alla uttalanden kommer att kunna tolkas som ”förtäckta hot” och därmed i alltför stor utsträckning tippa vågskålen mot statens sida i förhållande till den enskilde. Att uttalanden som är klara hot mot en tjänsteman ska föranleda straffansvar, finns det givetvis ingen erinran mot. Men vald konstruktion, med särskilda straffstadganden och hårdare påföljder för gärningar inom 17 kap. brottsbalkens område, riskerar dessa förlora i betydelse om området utvidgas alltför mycket. Särskilt då andra former av uttalanden ändå kan beivras genom andra straffstadganden. Advokatsamfundet avstyrker således utredningens förslag om ändring vad gäller brottet ”hot mot tjänsteman” till ett brott benämnt ”hot om brottslig gärning”.

Av utredningens förslag om straffskärpningar följer att våld eller hot mot tjänsteman, grovt brott, föreslås bli ett brott med så kallad ”obligatorisk häktning”, eftersom straffminimum för sådana brott föreslås höjas till fängelse ett år och sex månader. Minimistraff som stipulerar obligatorisk häktning har historiskt varit förbehållet de allra allvarligaste brotten, såsom grovt narkotikabrott, mord och mordbrand, med flera. Det är Advokatsamfundets uppfattning, beaktande den inskränkning ett frihetsberövande innebär för den enskilde individen, att obligatorisk häktning alltjämt bör vara förbehållet de allvarligaste brotten. Enligt Advokatsamfundets uppfattning bör våld eller hot mot tjänsteman, grovt brott, inte räknas till denna brottskategori. Således avstyrker Advokatsamfundet utredningens förslag även i den delen.

Utredningens förslag om att införa ett nytt brott om förolämpning mot tjänsteman och därtill under allmänt åtal, skulle vid ett genomförande innebära en stor skillnad i förhållande till dagens reglering, där dylika uttalanden eller ageranden träffas av bestämmelserna om ärekränkingsbrott i 5 kap. brottsbalken och regeln om åtalsprövning. Advokatsamfundet anser att föreslagna förändring om att införa ett nytt brott om förolämpning mot tjänsteman, och därtill under allmänt åtal, går alltför långt. Tanken med lagstiftning kan inte vara att medborgarna ska uppfostras; vare sig språkligt eller på annat sätt. Att tonen mellan människor i dagens samhälle blir mer nedsättande och förråad, får hanteras på annat sätt. Det kan inte vara meningen att staten ska ingripa och utreda, åtala och döma varje gång exempelvis en polis i tjänsten blir kallad ett nedsättande ord.

Det borde därtill bli en rättsekonomiskt dyr lagstiftning, eftersom staten inte kommer ha några möjligheter att hantera till synes bagatellartade gärningar på annat sätt än att

väcka åtal om förslaget i denna del skulle genomföras. Advokatsamfundet avstyrker således förslaget även i denna del.

Minskad exponering av namn i beslut och andra handlingar som dokumenterar åtgärder
Offentlighetsprincipen och handlingsoffentligheten är centrala för medborgarnas och massmediernas möjlighet till insyn och kontroll över statsapparatusens verksamhet. Den grundläggande utgångspunkten måste därför vara att beslut och andra handlingar som dokumenterar åtgärder och som fattats av en offentliganställd, ska innehålla uppgift om den offentliganställdas namn. Otryggheten i att namn exponeras botten enligt utredningen många gånger i vetenskapen om att den anställdes namn ger tillgång till en mängd annan personlig information, exempelvis via internet. Advokatsamfundet delar utredningens bedömning att denna problematik bör mötas med andra åtgärder (tillsatt utredning om ett förstärkt skydd för personuppgifter på tryck- och yttrandefrihetsområdet). I sammanhanget bör det även påpekas att en stor del av den digitala informationen om en person som går att söka upp, i många fall finns tillgänglig för att personen i fråga själv valt att lägga ut den genom användandet av sociala medier.

Advokatsamfundet delar därför utredningens bedömning att det inte bör införas en reglering som möjliggör att namn ersätts med en anonym beteckning vid dokumentation av beslut och andra åtgärder. Mot bakgrund av de grundläggande principerna för vårt demokratiska statsskick är detta inte en ändamålsenlig eller proportionerlig åtgärd, eftersom handlingsoffentligheten är central och inte bör inskränkas generellt. Användandet av anställningsnummer eller liknande riskerar även att distansera medborgarna från myndigheter och förvaltningar, vilket i förlängningen riskerar att inverka negativt på allmänhetens förtroende för desamma. De föreslagna ändringarna i 33 § förvaltningslagen och 17 kap. 3 § skatteförfarandelagen, som syftar till att möjliggöra undantag från ovanstående, avstyrks således.

Utöver ovanstående föreslås ytterligare ett undantag som tar sikte på att poliser med tjänstekort enligt tjänstekortsförordningen vid protokoll enligt 27 § polislagen, ska kunna ersätta sitt namn med tjänstekortsnummer. De åtgärder mot enskild som ligger till grund för protokoll enligt 27 § polislagen är ingripande åtgärder där staten använder sig av sina möjligheter till straffprocessuella tvångsåtgärder. Det är Advokatsamfundets uppfattning att i många fall bör namnet redan vara känt för den individ som det berör. Enligt förslaget ska namnet på polismannen i fråga även, för det

fall tjänstekortsnummer används, finnas tillgängligt i en bilaga som kan kopplas till protokollet. Om ärendet slutdelges kan misstänkt ta del av denna uppgift. Förslagets praktiska betydelse för ingripandepoliser får därmed anses marginellt. Denna marginella betydelse måste vidare ses i förhållande till den inskränkning det ändå formellt medför vad gäller handlingsoffentligheten inom det straffprocessuella området. Advokatsamfundet befarar också att föreslagna undantag i förlängningen används som dörröppnare för mer generella undantag samt att det synes saknas tillräckliga möjligheter till kontroll över att föreslagna ändringar endast används i de åsyftade situationerna. Advokatsamfundet avstyrker således förslaget i denna del.

Vad gäller utredningens uppdrag att ta ställning till om den personaladministrativa sekretessen behöver stärkas, överväga frågan om behov av ökat skydd för offentliganställdas kontaktuppgifter utanför anställningsmyndighetens personaladministrativa funktioner samt ett eventuellt starkare skydd för uppgifter om studenter på polisutbildningen, instämmer Advokatsamfundet i utredningens förslag i sak i dessa delar (och kommenterar inte närmare författningsförslagen som utredningen lämnat med anledning av givna tilläggsdirektiv i dir. 2023:16). Nuvarande regleringar är i dessa delar tillräckliga. Varje ytterligare möjlighet att sekretessbelägga information, sker på bekostnad av offentlighetsprincipen, som ur ett demokratiskt perspektiv bör värnas, inte urholkas.

Slutligen instämmer Advokatsamfundet i utredningens slutsats att föreslagna ändringar i 17 kap. brottsbalken inte kan genomföras utan erforderligt ekonomiskt tillskott till Kriminalvården.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander